



Gallusz Gyöngyi

A nemesgrafikai eljárások
alkalmazása az illusztrálásban.
Egyedi technikák

NSZFI
NEMZETI SZAKKÉPZÉSI
ÉS FELNŐTTKÉPZÉSI INTÉZET

A követelménymodul megnevezése:

Grafikai illusztrálás

A követelménymodul száma: 1031-06 A tartalomazonosító száma és célcsoportja: SzT-002-50

NEMESGRAFIKAI ELJÁRÁSOK ALKALMAZÁSA AZ ILLUSZTÁLÁSBAN. EGYEDI TECHNIKÁK

ESETFELVETÉS – MUNKAHELYZET

Egy könyvkiadó felkéri, hogy készítsen illusztrációk egy gyermekvers-kötethez. Az a kikötése, hogy az illusztrációkat egyedi grafikai technikával oldja meg.

Olyan technikát kell tehát választania, amellyel minden vershez, és a versek többféle hangulatához is megfelelő rajzot tud alkotni.

Miután elolvasta a verseskötetet, át kell gondolnia, hogy ezekhez melyik egyedi grafikai technika illik. Figyelembe kell vennie a versek tartalmát, hangulatát, a versek mennyiségét, a képek rendelkezésére álló méretet, stb. Ahhoz, hogy a feltételekhez a legmegfelelőbb technikát tudja kiválasztani, ismernie kell alaposan a nemesgrafikai eljárások fajtáit, és jellemzőit.

Tisztában kell lennie a különböző módszerek sajátosságaival: milyen anyagokat tud felhasználni, ezeket az anyagokat milyen eszközök segítségével viheti föl a felületre, az egyes technikákkal milyen hatásokat tud elérni.

Miután megismerkedett az egyedi technikák alapvető fajtáival és ezek jellegzetességeivel, gyakorlatban is kipróbálta és használta mindegyik módszert, lehetősége lesz arra is, hogy ezekkel a technikákkal kísérletezzon, egyéni megoldásokat alkalmazzon, és esetleg a különböző eljárásokat egy illusztráción belül egyszerre használja, keverje egymással, így sajátos, eredeti hatásokat érjen el.

SZAKMAI INFORMÁCIÓTARTALOM

AZ ILLUSZTRÁCIÓKÉSZÍTÉS KÜLÖNBÖZŐ EGYEDI TECHNIKÁI

Az illusztrációkészítésben, hasonlóan a szabad (nem alkalmazott) grafikai tevékenységhez, számos technikai megoldást lehet választani. Ezeket két nagy csoportba sorolhatjuk aszerint, hogy a végeredmény hány példányban készíthető el. Beszélhetünk egyedi és sokszorosított technikákról. Jelen esetben az egyedi technikákat vesszük sorra.

Egyedi grafikának nevezzük az egyetlen példányban papírra készített, ugyanolyan minőségben sokszorosíthatatlan lapokat.

Az egyedi grafikákat a létrehozásuk módszere, és a felhasznált anyag alapján a következő csoportokra oszthatjuk fel:

- Grafitrajz
- Pasztellrajz
- Színesceruza–rajz
- Szénrajz
- Tusrajz
- Tollrajz
- Akvarell
- Tempera
- Monotípia

Az anyagokat a következő eszközökkel használhatjuk, amelyek erőteljesen meghatározzák a végeredmény hatását: ceruza, kréta, toll, ecset, szórópisztoly, egyéb.

Az alábbiakban elsősorban az anyagok szerinti felosztást használjuk, amelyen belül külön csoportokként az eszközhasználatot is bemutatjuk.

Az illusztrációkészítéshez alaposan ismernie kell az anyagok sajátosságait, használatuk technikáját, figyelembe kell vennie, melyik anyaggal milyen vizuális hatást érhet el, ki kell próbálnia minden eljárást. Nagy segítséget jelent régi korok vagy kortárs alkotók illusztrációinak, műveinek tanulmányozása, rajz- és festéstechnikájuk ismerete, megfigyeltése.

1. Grafitrajz

A grafitpor és a kötőanyag aránya illetve az égetés hőfoka szerint 20 féle keménységi fokozatú grafitot lehet megkülönböztetni: a 10H-stól a HB-n keresztül a 9B-sig. A keményebb grafit szürkébb árnyalatú, mint a puha grafit.



1. ábra. Különböző keménységű grafitrudak¹

A keményebb grafit ezért halványabb nyomot hagy, élesebbek a vonalszélei, nem kenődik, keménysége miatt jobban belenyomódik a papír felületébe, ezért javításnál (radír, monopól) a nyoma halványan megmarad. A puhább grafit sötétebb, lágyabb felületeket tudunk létrehozni, az anyag – minél puhább a grafit – szemcsésen megül a papír felületén. A puha grafit jól elkenhető, ezért lágy tónusú felületeket, alaptónusokat lehet vele létrehozni. Az elkenést ujjal, ronggyal, szivaccsal, de akár radírral, vagy monopollal is megtehetjük. A puhább grafit vonalszéle sokkal lágyabb, és mivel a hegy gyorsan tompul, ezért általában szélesebb vonalak húzhatók vele.

Figyelembe kell venni, hogy a grafit fehér alapon fekete, vagy szürke nyomot hagy, a puhább grafit felülete – vastagon használva, összetétele miatt – fénylik. Fekete alapon viszont a grafit mindig fénylik, és világosabbnak látszik, mint környezete. Ezt a hatást jól fel lehet használni a rajz felületének játékához.

¹ http://www.davidtornio.com/MacTex_Uploads/Lead001.jpg (2010-08-22)



2. ábra. Szerző rajza, részlet

- Rajzolás ceruzával



3. ábra. Növénytanulmány²

A fenti rajzok ceruzával készültek, amely alkalmas finom tónusok, és vonalas rajzok előállítására.

A ceruzával készített rajzok esetében a ceruza lehet normál hegyezhető ceruza, grafitrúd vagy Rotring-ceruza. Használatával vonalas, tónusos, sűrű vagy lendületesebb vonalstruktúrájú rajzokat tudunk készíteni. A grafit keménységének, a vonalak sűrűségének, vastagságának változtatásával tónusokat hozhatunk létre.

² Jaschik Álmos Művészeti Szakképző Iskola archívuma



4. ábra. Csendélet³



5. ábra. Ceruzarajz részlet⁴

³ http://www.andrassygimi.hu/joomla/images/stories/rajz_2.jpg (2010-08-03)

⁴ Jaschik Álmos Művészeti Szakképző Iskola archívuma



6. ábra. Drapériatanulmány⁵



7. ábra. Akttanulmány ceruzarajza⁶

- Rajzolás grafittömbbel

⁵ Szerző archívuma

⁶ Szerző archívuma

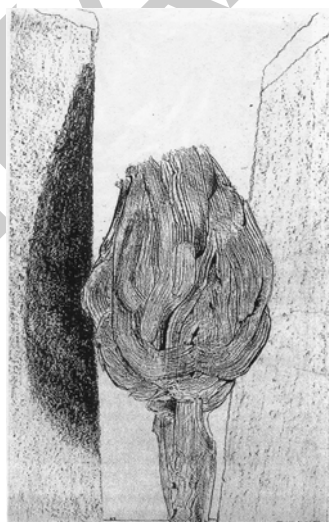
Létezik a ceruzán kívül tiszta grafittömb is, amely lehet rúd, hasáb vagy hatszögletes rúd alakú. Ezek a grafitkréták nemcsak vonalas rajzokhoz alkalmazhatóak, hanem oldalukkal tónusfelületeket is készíthetünk.



8. ábra. Grafitkréta

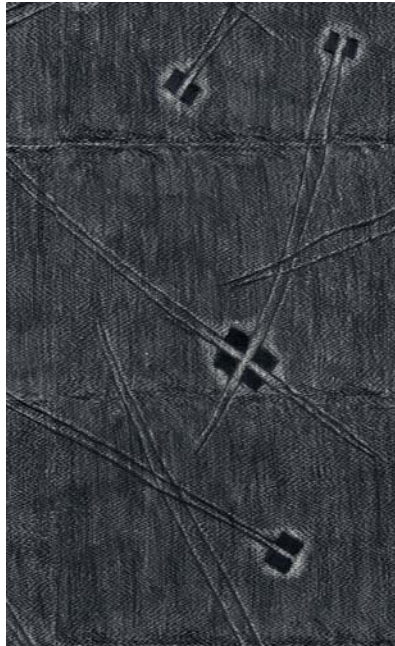
A frottázs (frotter=dörzsölni, fr.) technikához is ezek a legjobban használhatóak, mert egyenletesen használva kizárólag az átfrottázsolni kívánt felület textúrája érvényesül. Ehhez az átdörzsölésre szánt felületre egy nem túl vastag papírlapot helyezünk, ezt rögzítjük, majd a rúd oldalát a papírra nyomva átsatírozzuk a felületet. Minden, nem sima felület frottázsolható. Az így kapott különféle felületekből kép is összeállítható.

Max Ernst (1891–1976) szürrealista művész kedvelt technikája a frottázs. Felületeit frottázsolts elemekből állította össze.



9. ábra. Max Ernst frottázsa ⁷

⁷ <http://www.ac-grenoble.fr/artsvisuels26/empreintes/ernst1.gif> (2010-08-22)



10. ábra. A szerző saját rajzának részlete (frottázs)



11. ábra. Frottázsfelület⁸

2. Pasztellrajz

Kötőanyaga szerint a pasztellkréta lehet por-, olaj- és viaszpasztell. A különféle színű megőrölt pigment szemcséket a kötőanyag tartja össze.

- **Rajzolás porpasztellel**

⁸ Jaschik Álmos Művészeti Szakképző Iskola archívuma

A porpasztellhez olyan papírt kell használni, amelynek mélyedéseiben megülhetnek a szemcsék. A por könnyen lepereg, elkenődik, maszatolódik, de éppen ezért a pasztellt ujjal, ronggyal, bőrdarabbal, szivaccsal, ecsettel szokták a felületbe dörzsölni. A dörzsöléssel a por a papírra jobban odatapad; egységes, nagyobb felület hozható létre; a színek határvonalait lágyan össze lehet mosni, a színeket finoman keverni.

A pasztell alkalmas festői hatások elérésére, inkább a színek és lágy felületek dominálnak, kevésbé a tónus és a vonal. Intenzív és mély színeivel erőteljes szín- és fényhatásokat is tudunk produkálni.

A pasztellt is lehet kréta (hengeres) és ceruza formájában kezelni. A pasztellceruza inkább kisebb méretű, vonalas rajzokhoz, nagyobb képeken belül az aprólékosabb felületek kidolgozásához ajánlott. A pasztellkrétával nagyméretű, lendületes, rajzok készíthetők.



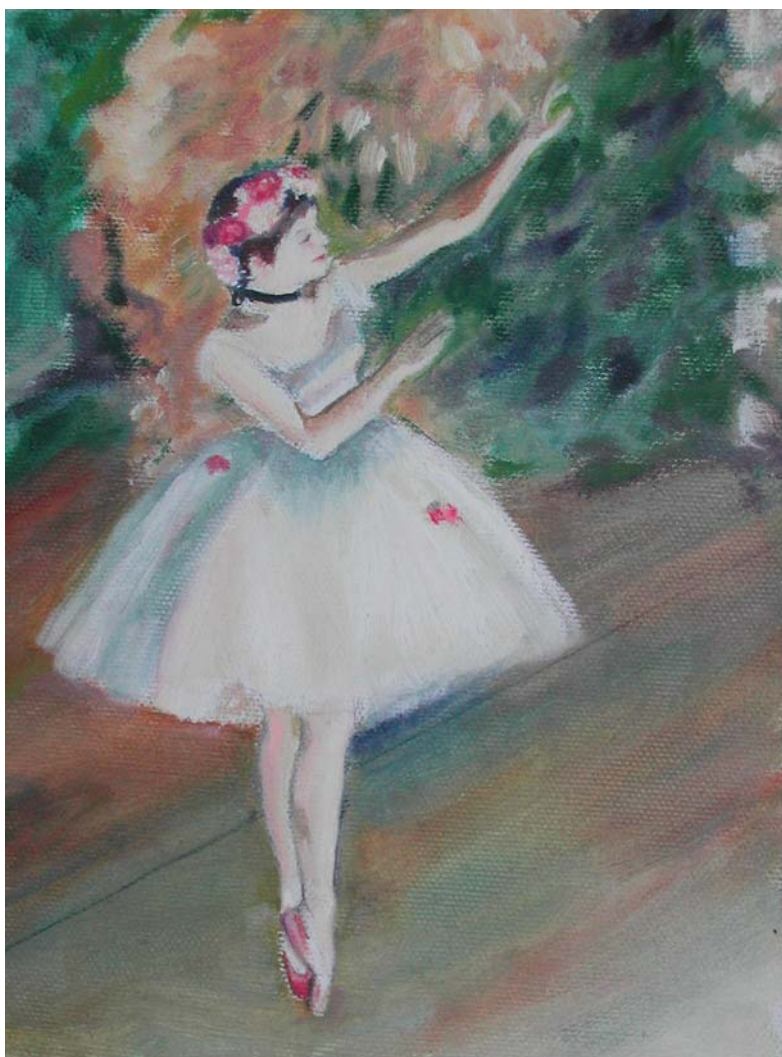
12. ábra. Pasztell-kroki⁹

⁹ Szerző archívuma



13. ábra. Rippl-Rónai József: *Didergő lány kék gyűrűvel, pasztell*¹⁰

¹⁰http://www.google.hu/imgres?imgurl=http://s2.images.www.tvn.hu/2007/06/12/20/41/www.tvn.hu_ed78dde59ab3335cf60eab21de8d2614.jpg&imgrefurl=http://www.tothbela-1948.eoldal.hu/oldal/ripl-ronai-jozsef-_1861_-kaposvar---1927_-kaposvar_&usg=__wOEB8kYVu1YKmW_eEttzp (2010-08-22)



14. ábra. Degas: Balett-táncos, pasztell¹¹

– **Rajzolás olajpasztellel vagy zsírkrétával**

Az olajos kötőanyaggal rendelkező pasztellel, az olajpasztellel, vagy az ehhez hasonló, de olcsóbb zsírkrétával, hasonlóan az olajfestékhez, erőteljes, élénk színösszetételű képeket alkothatunk.

Ez az anyag alkalmas arra is, hogy egymást fedő rétegekben hordjuk fel a felületre, és a felsőbb rétegekbe való karcolással, kaparással egy színfolton belül előhívhatjuk az alatta lévő színeket.

¹¹ <http://christinesargent.files.wordpress.com/2007/06/painting-a-day-degas-003.jpg> (2010-08-03)

3. Színesceruza-rajz

A színes ceruza különféle változataival aprólékos, lágy szín- és tónusátmenetű, vagy erős színeket vastagon használva, erőteljes felületeket tartalmazó illusztrációkat készíthetünk.



15. ábra. A kihívó tücsök, színesceruza¹²

Akvarellceruzával nemcsak rajzolt, satírozott tónusokat, hanem foltszerű, festett tónusokat is létrehozhatunk, így a grafikai és a festői hatásokat egy rajzon belül keverhetjük, ezzel összetetté, változatossá tudjuk tenni rajzunkat.

¹² Jaschik Álmos Művészeti Szakképző Iskola archívuma

4. Szénrajz

– Rajzolás égetett szénnel

A faszenet levegőtől elzártan izzítással nyerik valamilyen fafajtából. A puhább és mélyebb feketét adó szenet vékonyabb faágakból – többnyire hársból, fűzből, szilva- és birsfából, a keményebb szenet a deszkákból hasított darabokból készítik. A puhább szénrúd hengeres alakú, különböző vastagságú, a keményebb hasáb alakú.

A szénnel is hasonlóan érdeesebb papírra dolgozunk, mint a pasztell esetében, amelyen jól megtapad az anyag. A pasztellhez hasonlóan tudunk dolgozni a szénnel is, ugyanúgy elkenhető különféle módszerekkel a felületen.

A pasztellhez képest áttetszőbben fed, nem annyira mélyfekete, mint a fekete színű pasztell, kevésbé tapad a papír felületére, éppen ezért könnyebben javítható, egy puha ronggyal szinte teljesen leporolható a felületről. A vékonyabb farúddal lendületes, nem túl vékony vonalas felületeket, a vastagabb rúd és a hasáb oldalával nagyobb, tónusos felületeket kaphatunk.



16. ábra. Tanulmányrajz-részlet¹³

¹³ Szerző archívuma



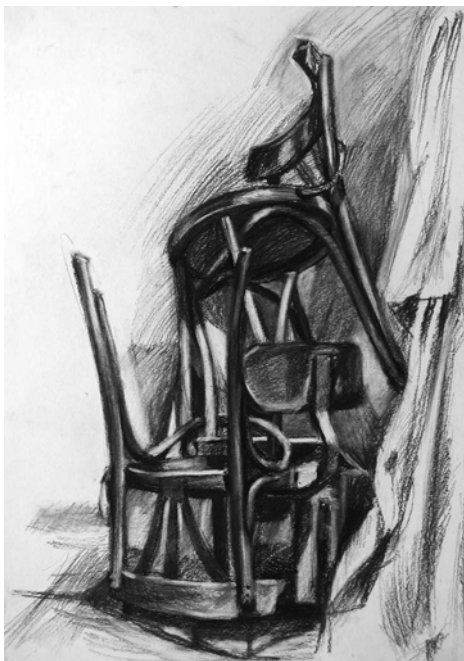
17. ábra. ábra. Folyosó¹⁴

– Rajzolás szénceruzával

Szénceruza is használhatunk, ha rajzunkon apró, vonalas felületeket akarunk kidolgozni. Ebben az esetben vigyáznunk kell arra, hogy a szénceruza hasonló színű legyen a szénünkhöz, nehogy nagyon elkülönüljön a ceruzával megoldott rész a rajz többi felületétől.

Módszerünket egy rajzon belül keverhetjük is. Nagyobb, elkent vagy eldörzsölt felületre a vékonyabb szén használva vonalakkal tehetjük fel a sötétebb tónusokat. A kisebb, formán belüli világosabb részeket a szén eltávolításával is megoldhatjuk: ronggyal, szivaccsal, ecsettel, stb. leszedve halványítjuk a területet, monopolradírral pedig – teljesen eltávolítva a szén – akár tiszta fehér felületet kaphatunk. A monopol grafit, pasztell és krétarajzoknál is használjuk a javításon túl rajzoláshoz, de a szénrajz esetében teljes értékű fehér nyomot létrehozó rajzóeszköz a monopol.

¹⁴[http://syswald.mobility.ws/wpcontent/gallery/charcoal/dsc01462%20\(Modified%20in%20GNU%20Image%20Manipulation%20Program\).jpg](http://syswald.mobility.ws/wpcontent/gallery/charcoal/dsc01462%20(Modified%20in%20GNU%20Image%20Manipulation%20Program).jpg) (2010-08-01)



18. ábra Enteriőr szénrel és széneceruzával¹⁵

– Rajzolás pittkrétával

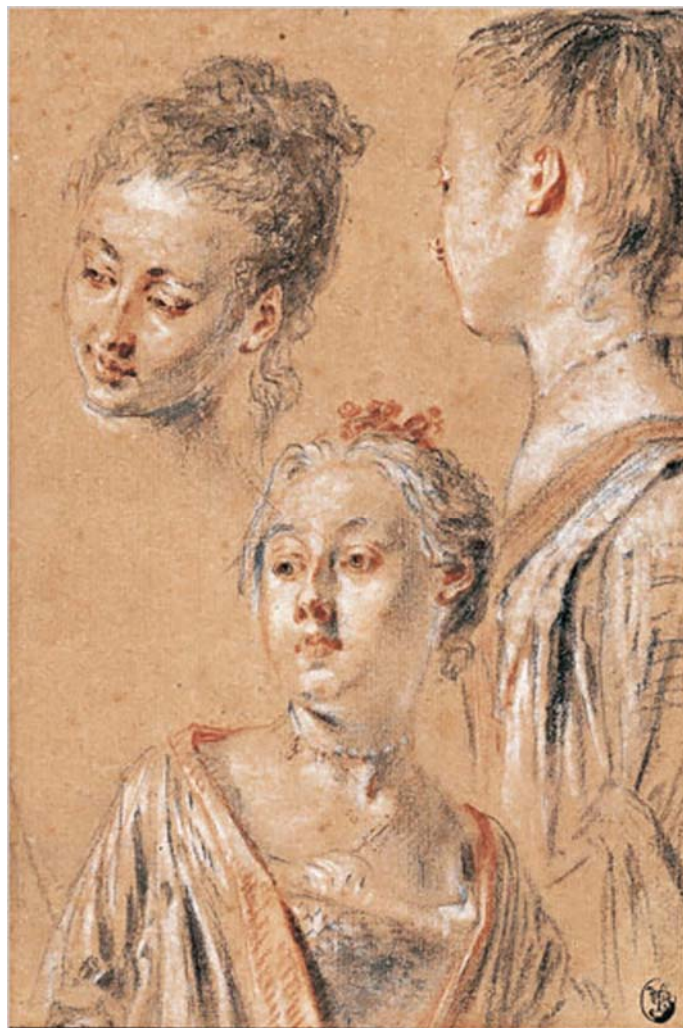
Szén hozzáadásával készülnek a kréták is (pl. pittkréta). Ezek a vékonyabb hasáb alakúra préselt eszközök kötőanyag tartalmuk miatt keményebbek a szénrel. A feketekréta sötétebb nyomot hagy, erőteljesebben tapad a felülethez, ezért nehezebben javítható. A krétát keménysége miatt általában erőteljesebb, esetenként vonalas rajzokhoz alkalmazhatjuk, de satírozással egységes tónusfelületeket is létre tudunk hozni vele.



19. ábra. Portré-tanulmány pittkrétával¹⁶

¹⁵ Szerző archívuma

A feketén kívül vörös, barna és fehér kréta is létezik, amelyet hasonlóképpen használunk.



20. ábra. Antoine Watteau: Fejtanulmányok, kréтарajz¹⁷

¹⁶ Szerző archívuma

¹⁷ <http://picasaweb.google.com/lh/photo/rCsKILu0aImTMQ0yhYJRgQ> (2010-08-24)



Cat. 3 recto

21. ábra. Michelangelo tanulmányrajzok¹⁸

– **A grafit, pasztell és szénrajz javítása és rögzítése**

Mindhárom technika esetében javításra használhatunk egy puha, gyurmához hasonló radírféleséget, a monopolt, amivel halványíthatjuk vagy ki is törölhetjük a nem túl erősen bedörzsölt felületeket.

Radírt a grafitrajz javításánál használunk. A pasztell- és szénrajzot ecset, rongy, szivacs, papír zsebkendő, stb. segítségével halványíthatjuk az anyag letörlésével, leporolásával.

¹⁸ <http://www.norightsproductions.com/wp-content/uploads/2009/10/101Michelangelo-full.jpg> (2010-08-22)



22. ábra. Hátakt szénnel, monopollal¹⁹

Mivel mindegyik eddig bemutatott anyag a felületen elkenődhet, esetleg lepereghet, ezért szükség van ezek megakadályozására, a felület rögzítésére, amely fixatívval történik. A fixatívok használatánál vigyázzunk arra, hogy egyenletesen fújjuk le a rajzot, egy területre ne jusson túl sok anyag, inkább több menetben fújjuk le a papírt.

Mi magunk is gyárthatunk fixatív folyadékot, schellak és denaturáltszesz keverésével. Ebben az esetben fúvókával, vagy a művészellátó boltokban kapható porlasztókészülékkel visszük fel a lakkot.

5. Tusrajz

A fekete tus alapösszetevője a korom. Ez lehet különféle anyagok (növényi anyagok, zsiradékok) elégetéséből, a vas fémsóiból származó korom, lámpakorom, gázkorom. Ha kötőanyagában állati enyv, gumiarábikum, méz, tojásfehérje vagy sellakszappan van, száradás után nem oldódik vízben.

Színes tusokat egyéb színező anyagok hozzáadásával állítják elő.

¹⁹ Szerző archívuma



23. ábra. ábra. Színes tus-kroki²⁰

A tus folyékony anyag, ezért tollal vagy ecsettel vihetjük föl a papírra.

– Rajzolás tollal

A toll anyaga és formája sokféle lehet. Kezdetben a nád, a bambusz, és a madártoll végét ferdén megmetszve készítettek tollakat, a XIX. sz. elején jelenik meg az acéltoll, a század végén pedig a tussal és tintával tölthető toll.

A nád-, bambusz- és madártoll forgatásával különböző vastagságú vonalakat húzhatunk. A fémből készített tollak változatos formájával sokféle vonalminőséget használhatunk.

A tollrajz alkalmas a vonalas, aprólékos részleteket tartalmazó, kidolgozott, vagy esetleg a lendületes vonalvezetésű rajzok kivitelezésére. A tónusokat a vonalak vastagságával és sűrítésével sötétíthetjük. Nagyon érzékletessé tehetjük rajzainkat a vonalvastagságok változatos használatával.

Nemcsak tus anyaggal használhatjuk a tollat. A töltőtollal és golyóstollal hasonló módon dolgozhatunk, a vonalvastagság viszont kötöttebb.

²⁰ Szerző archívuma



24. ábra. Növénytanulmány tussal²¹

– Rajzolás ecsettel

A tus ecsettel is rávihetjük a felületre. Az ecset vastagságának megválasztásával festhetünk vonalakat vagy foltokat. A tus hígításával lazúrozhatunk, a vékony és vastag vonalak váltakoztatásával, a kalligráfiához hasonló alkalmazásával tehetjük összetetté rajzunkat.



25. ábra. Tus-kroki²²

– Rajzolás egyéb eszközökkel

Minden olyan eszközzel dolgozhatunk, amely magába szívja, vagy felületére felveszi a festéket, majd a készítendő felületre leadja (nyomot hagy). Tehát használhatunk szivacsot, rongyot, saját kezünket, bármilyen felületet, ami a fenti feltételeknek eleget tesz, befestékezhetsük, és rányomhatjuk a papírra.

²¹ Jaschik Álmos Művészeti Szakképző Iskola archívuma

²² Szerző archívuma

– **Rajzolás szórópisztollyal**

Minden folyékony anyagot (tus, akrilfesték, hígított tempera) felvihetjük a felületre szórópisztollyal is. A szórópisztollyal különböző felbontásban szórhatjuk az anyagot, ezzel finom tónus- és színátmeneteket, plasztikus térbeli, fotószerű hatást érhetünk el. Azokat a felületeket, amelyeket tisztán akarunk hagyni, ún. maszkoló folyadékkal, vagy egyéb módszerrel takarjuk le. Ügyeljünk arra, hogy a maszkok eltávolítása közbe ne sérüljön a papír felülete.

Maga a maszkolás módja is érdekes felületeket eredményezhet. Ha a kitakart részeket utólag nem mossuk össze a már lefújt részekkel, kontúrjukkal külön negatív vagy más színű, más tónusú foltként, vonalként elválnak a rajz többi elemétől.

6. Akvarell

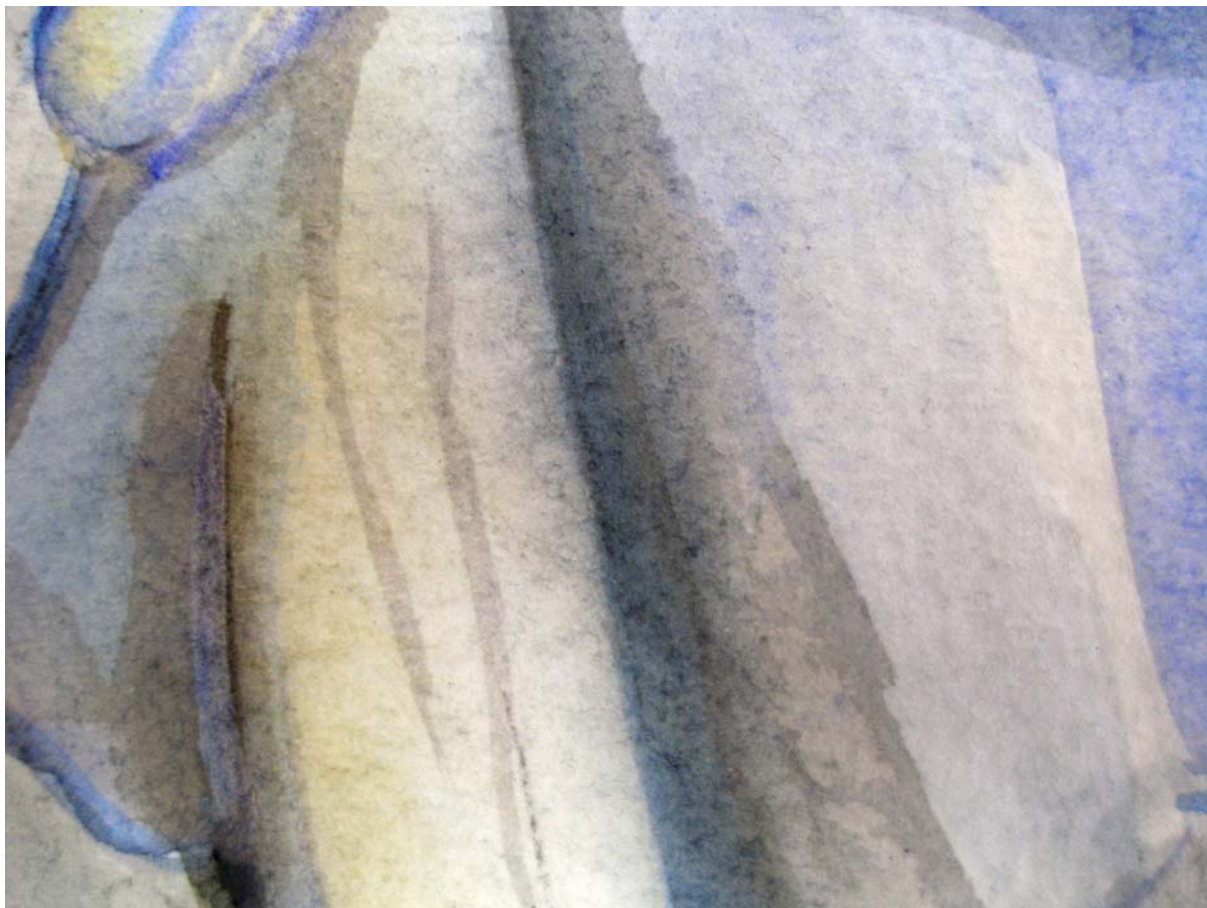
Az akvarellképekhez általában jó nedvszívó képességű papírt (pl. akvarellpapír) használnak. A vékonyabb papírokat mindenképpen nedvesen, enyves ragasztószalaggal fel kell feszíteni fatáblára a festés előtt, mert száradás közben egyébként hullámosodnak. Festhetünk vastagabb, 300 gr-os papírra is, amelyet nem kell felfeszíteni.

Az akvarell vizes bázisú festék. Abban különbözik az iskolai vízfestéktől, hogy sokkal jobb minőségű pigmenttel készítik, így színei erőteljesebben, tartósabbak. Általában kis téglalap alakú porcelántégelyekben, szilárd formában árusítják a színeket, ezeket kell vízben feloldani a festéshez. A víz mennyiségével befolyásolhatjuk a színek telítettségét, fedőképességét. Több víz hozzáadásával áttetsző, lazúros színeket érünk el, amelyek alól a papír fehér színe elővilágít. Ez adja leginkább az akvarelltechnika jellegzetességét. Mély tűzű, intenzív szín- és fényhatásokat tudunk vele elérni.



26. ábra. Akvarellfestmény²³

²³ Jaschik Álmos Művészeti Szakképző Iskola archívuma

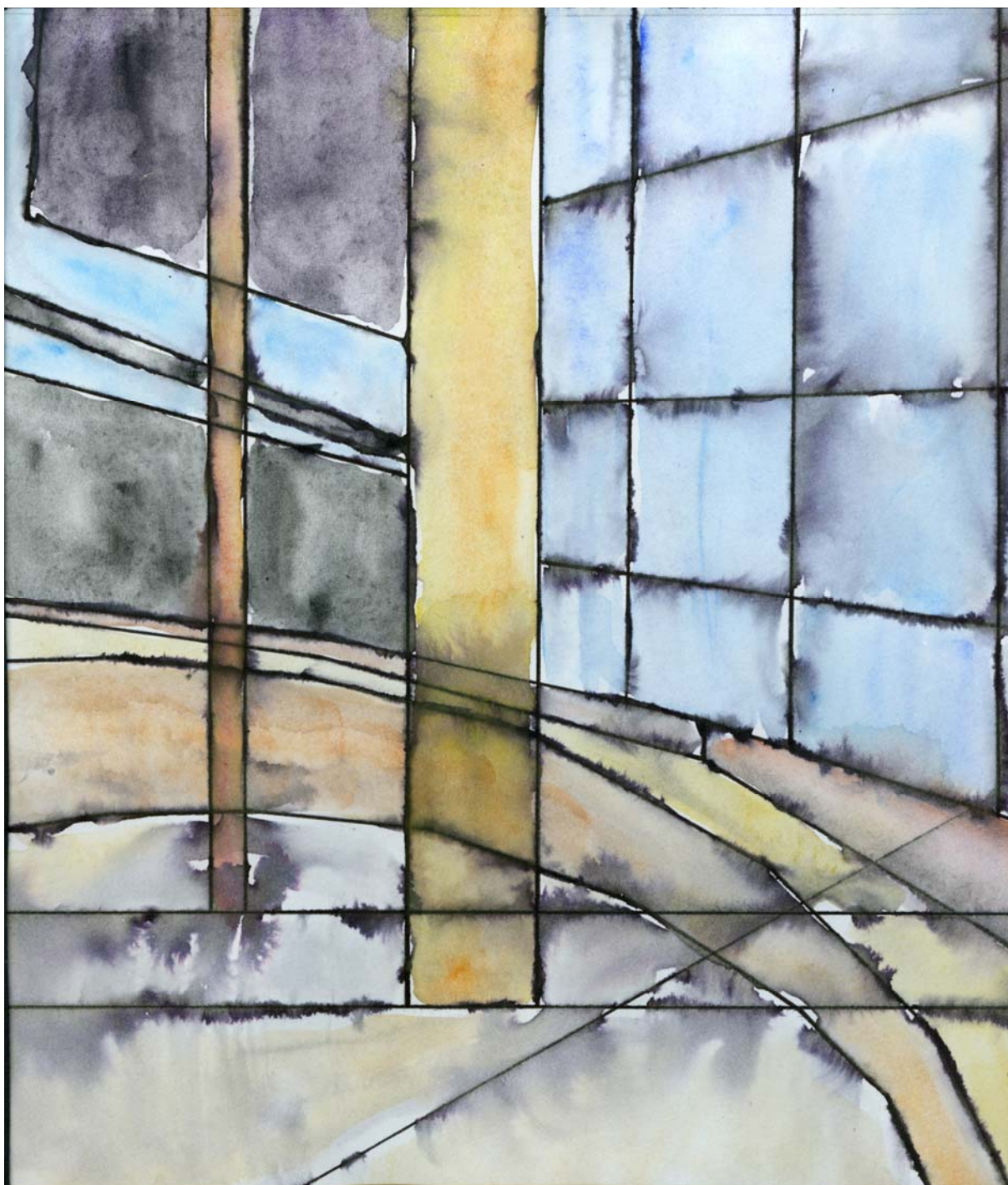


27. ábra. Akvarellfestmény részlet²⁴

Száraz papírra először a világosabb, majd a sötétebb színeket tesszük fel. A technika jellegéből adódik, hogy viszonylag gyorsan kell dolgoznunk, nincs sok lehetőség az átfestésre, mert akkor elvesz az akvarell jellegzetes frissessége. Ezért ez a technika fejlett rajztudást, előre átgondolt tervet igényel. Ajánlatos előtte tervet, vagy színvázlatokat készíteni, illetve halvány ceruzával vagy halvány színnel, ecsettel felvázolni képünket. A színeket a keverjük a palettán, de több színrétegben a papírra festve összetettebb, élénkebb, tűzesebb színeket érhetünk el, mert a vékony lazúrban felvitt színek alól előtűnik az alatta lévő szín is.

Festhetünk vizes papírra is. Ezt a technikát *alla prima* technikának nevezik. Ebben az esetben a felületen, illetve a papírban lévő víz szétteríti, szétfolyatja a festéket, ezzel lágy, egymásba hatoló foltok jönnek létre. A festék szétterülését nem tudjuk pontosan kiszámítani, ezért ez a módszer friss, egyedi, véletlenszerű hatások elérésére alkalmas.

²⁴ Jaschik Álmos Művészeti Szakképző Iskola archívuma



28. ábra. Vízfestmény²⁵

²⁵ Jaschik Álmos Művészeti Szakképző Iskola archívuma

7. Tempera

A temperafesték kötőanyagát, nemcsak vizet, hanem olajat is tartalmazó anyagok elegye alkotja, amelyet emulzióknak nevezünk. Az olajos összetevők a lenolaj és a masztixkence, víz található a tempera természetes összetevőiben, a tojásban és a kazeinben (tehéntúró), vagy a mesterségesen előállított összetevőiben (enyv, gumiarábikum). Ennek megfelelően különbözőfajta temperákat használhatunk: vizes temperát, olajtemperát, kazein temperát, tojástemperát, gumitemperát. Az emulzióhoz pigmentet hozzáadva nyerjük a különböző színeket. Az emulzió alkotóelemeinek köszönhetően a temperát vízzel hígíthatjuk, viszont fedőbb, mint a vízfesték.

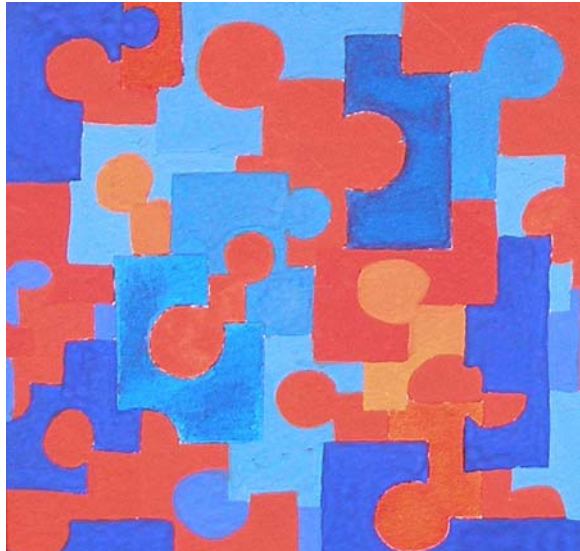
Papírra általában vizes temperát használunk. Mivel nem tartalmaz alapvetően annyi vizet, mint a vízfesték, ezért ha sűrűn, kis hígítással dolgozunk vele vastagabb papíron, nem kell felfeszítenünk.

A színeket palettán keverjük ki, nem a felületen, mint ahogy ezt az akvarell technikánál megtehetjük, mert egyrészt sokkal fedőbb, másrészt visszaoldja az alatta lévő festéket. Még száradás után is visszaoldható vízzel, így javítható. Ha második réteget is szeretnénk rá festeni, vagy másik színnel akarjuk átfesteni, javítani, előtte fixálnunk kell (pl. plectollal). Száradás után a tempera sötét színei kivilágosodnak, világos színei egy kissé sötétednek; elveszítik fényüket és intenzitásukat, mattulnak – ezt számítsuk be festés közben. A temperaképek színhatása könnyű, lágy, kevésbé intenzív, mint az akvarellfestményé. Viszont, ha plectollal, vagy lakkal átkenjük, fényét valamelyest visszanyeri és színei is élénkebbé tehetők.



29. ábra. Színkompozíció temperával²⁶

²⁶ Jaschik Álmos Művészeti Szakképző Iskola archívuma



30. ábra. Színkompozíció temperával²⁷

Sűrűn használva a festéket, dekoratív felületeket, szép színkeveréseket, nagy, egybefüggő, hangsúlyos foltokat érhetünk el vele. Ha lazúrosan akarjuk használni, hogy a felső réteg alól előtűnjön az alatta lévő színréteg, az alsót mindenképpen fixálnunk kell.

²⁷ Jaschik Álmos Művészeti Szakképző Iskola archívuma



31. ábra. Színkompozíció temperával²⁸

Bármilyen, festéshez egyébként is használható eszközzel használhatjuk. Vékony ecsettel aprólékos, finom, pontos formákat, széles, vastag ecsettel akár nagy foltokat, gesztus-szerű vonalakat, egyéb eszközzel (festőkés, rongy, szivacs, kéz, stb.) egyéni felületeket hozhatunk létre.

8. Monotíпия

A monotíпия átmenetet képez a sokszorosító és egyedi technikák között. Ez a módszer is egy nyomtatási eljárás, amely során egy felületről festéket viszünk át egy nyomathordozó felületre, de ellentétben a sokszorosítási technikákkal, ezek nem ismételhetők meg ugyanolyan formában, tehát csak egyedi nyomatok készíthetők.

Ebben az eljárásban grafikai és a festészeti megoldásokkal élhetünk.

²⁸ Jaschik Álmos Művészeti Szakképző Iskola archívuma

Grafikai megoldások

Grafikai hatású nyomatok készítéséhez egy síkfelületre hengereljünk fel egyenletesen a nyomdafestéket. Vigyázzunk, hogy a festékréteg ne legyen túl vastag, mert akkor a nyomathordozó papírunk a nem kívánt területeken is festéket vesz fel. Mivel a felhengerelt festékterület körvonalai egyenetlenek, kisebbek vagy nagyobbak a nyomatméretnél, ezért először tiszta papírlapból kivágunk egy nyomatunk méretének megfelelő negatív keretet, ami lefedi a nyomtatni nem kívánt területeket, és ezt helyezzük előbb a festékezett felületre. Erre kerül a nyomtatni kívánt papírunk.

– Pozitív rajzolatú monotípiák készítése

Rajzunkat a felületre fektetett papírra közvetlenül rajzoljuk, vagy az erre helyezett, vékony papírra készített vázlatunkat rajzoljuk át. Használhatunk ceruzát, golyóstollat, bármilyen tompa hegyű eszközt (pl. ecsetnyél). Ahol rányomjuk a papírra eszközünket, ott a papír belenyomódva a felületbe, fölszedi a festéket, tehát olyan színűek lesznek vonalaink, mint a festék. Tónusokat bármilyen más, ceruzával készített technikához hasonlóan (vonalak sűrítése, vastagítása, elfektetett eszközzel nagyobb felületek átnyomása, pontozás), vagy a nyomtatás erejének változtatásával (pl. ujjbegyünk segítségével) tudunk létrehozni.

Papírunk ne legyen túl vastag, mert vonalaink tompulhatnak, vagy szélesedhetnek, illetve nem nyomódnak át.



32. ábra. Monotípiák stilizált növényekkel²⁹

– Negatív rajzolatú monotípiák készítése

²⁹ Jaschik Álmos Művészeti Szakképző Iskola archívuma

Először a festékezett felületről valamilyen módszerrel (kikaparás, rajzolás, kitörlés, stb.) a rajzunknak megfelelő területekről visszasedjük a festéket. Erre helyezzük papírunkat, majd egy tiszta hengerrel áthengereljük, vagy ha nyomásnak ellenálló anyagra dolgoztunk, rézkarcpréssel átnyomtatjuk. Így vonalaink és felületeink a felhengerelt színben negatív rajzolatként jelennek meg.

A két eljárást kombinálhatjuk is. Ha előre elkészített vázlatrajzzal dolgozunk, a két módszer kombinálásával többszínű nyomatot is készíthetünk. Ebben az esetben ügyelnünk kell a pontos illesztésre, ezért a nyomópapírunk és a vázlat szélét mindig legyen azonos helyzetben az egyes színek nyomtatásakor. Ezt passerjelek előzetes felrajzolásával biztosíthatjuk.



33. ábra. Majom. Színes monotípiá³⁰

Papírunknak nem szabad túl rücskös, durva felületűnek lenni, mert a festéket nem veszi fel egyenletesen mindenhol, rajzunk zavarossá válhat.

Festészeti megoldások

³⁰ Jaschik Álmós Művészeti Szakképző Iskola archívuma

Festészeti hatású nyomatot kapunk, ha képünket (illetve annak tükörképét!) festjük eleve a felületre, és ezt nyomtatjuk át papírunkra. Bármilyen sík, sima, vagy nem túlságosan kiemelkedő struktúrájú lapokat használhatunk erre a célra (fémlemez, üveg, fa, műanyag, stb.) Festékünk lehet valamilyen nem túl lágy nyomdafesték, olajfesték, amelyek nem rögtön száradnak. Eszközeink is változatosak, hasonlóan a festészeti eszközhasználatához – ecset, rongy, kefék, festőkés, szivacs, kéz, pengék, stb. A negatív részek visszaszedését is különféle módszerrel és eszközzel végezhetjük, mint a grafikai megoldásoknál.



34. ábra. Monotípiá³¹

A nyomtatás történhet kézzel. Ha a festék vastag, nem túl kemény a felületre fektetett lapot tiszta gumihengerrel nyomtatjuk. Ha laposabb a festékréteg, kemény a festék, sok apró részletet tartalmaz, és papírunk is vastagabb, a fametszet átnyomásánál használt simítócsonttal, vagy dörzskoronggal nyomtatunk, egy védőpapíron keresztül, nedves papírra.

Gépi nyomtatáshoz vagy litográf prést, vagy rézkarcprést használunk, ha a felfestékezett felületünk nem törékeny, nem túl vastag a festék. A nyomás ereje általában kisebb, mint a sokszorosító eljárásoknál. A nyomás erejét befolyásolja a festék sűrűsége, mennyisége, a rajzolat aprólékossága, stb.

³¹ Jaschik Álmos Művészeti Szakképző Iskola archívuma

TANULÁSIRÁNYÍTÓ

1. feladat

Tanulmányozza a rajztechnikákat és ezek fejlődését a különböző korszakok művészeinek rajzai alapján.

2. feladat

Keressen könyvesboltban vagy interneten magyar gyermekkönyv illusztrátorokat és tanulmányozza rajztechnikájukat.

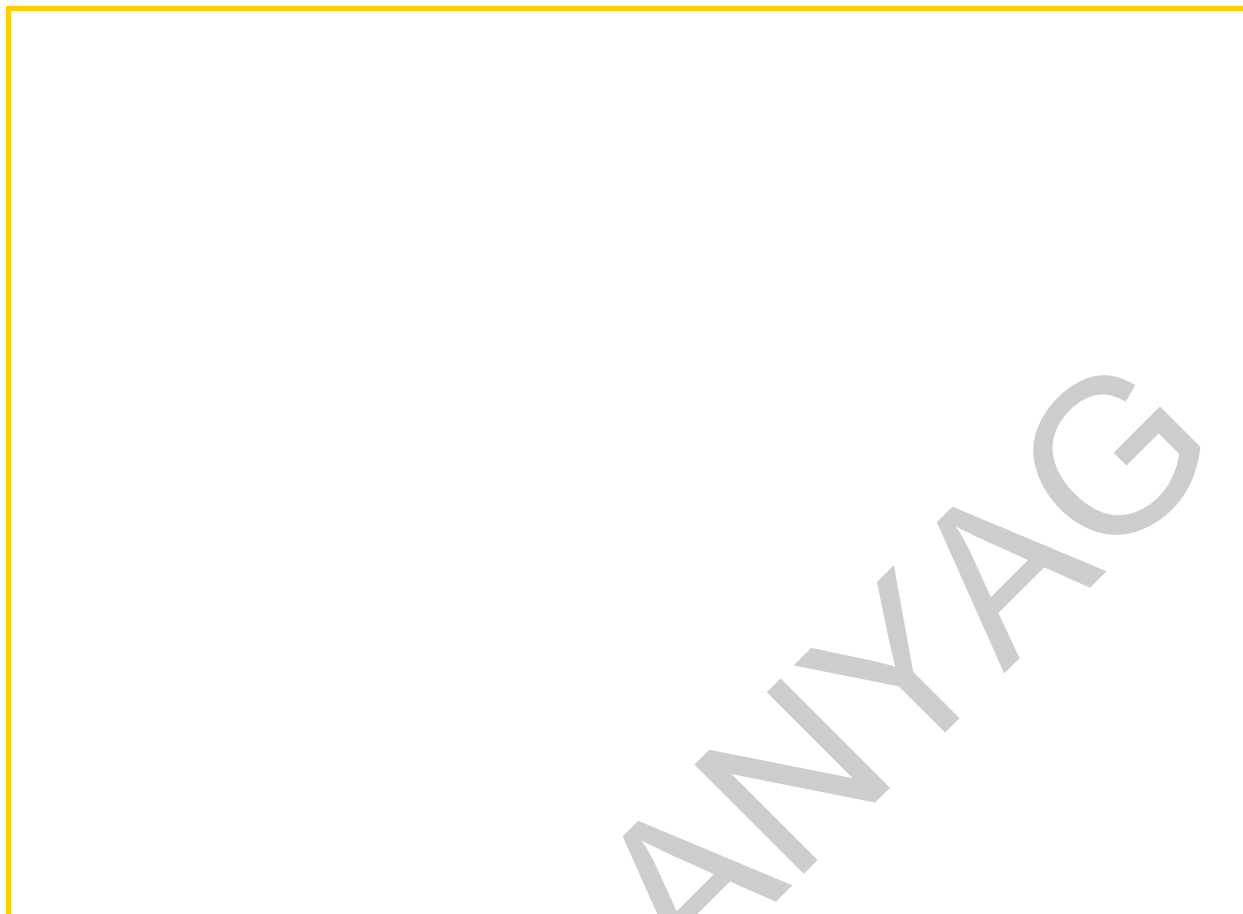
3. feladat

Miután megismerkedett a grafikai anyagok fajtáival és eszközeivel, szerezzen be minden technikához anyagokat, eszközöket, mérje fel a művészellátó boltok kínálatát. Ismerkedjen a papírok fajtáival.

4. feladat

Készítsen vonalakból álló tanulmányrajzokat különböző anyagok és különböző eszközök felhasználásával!

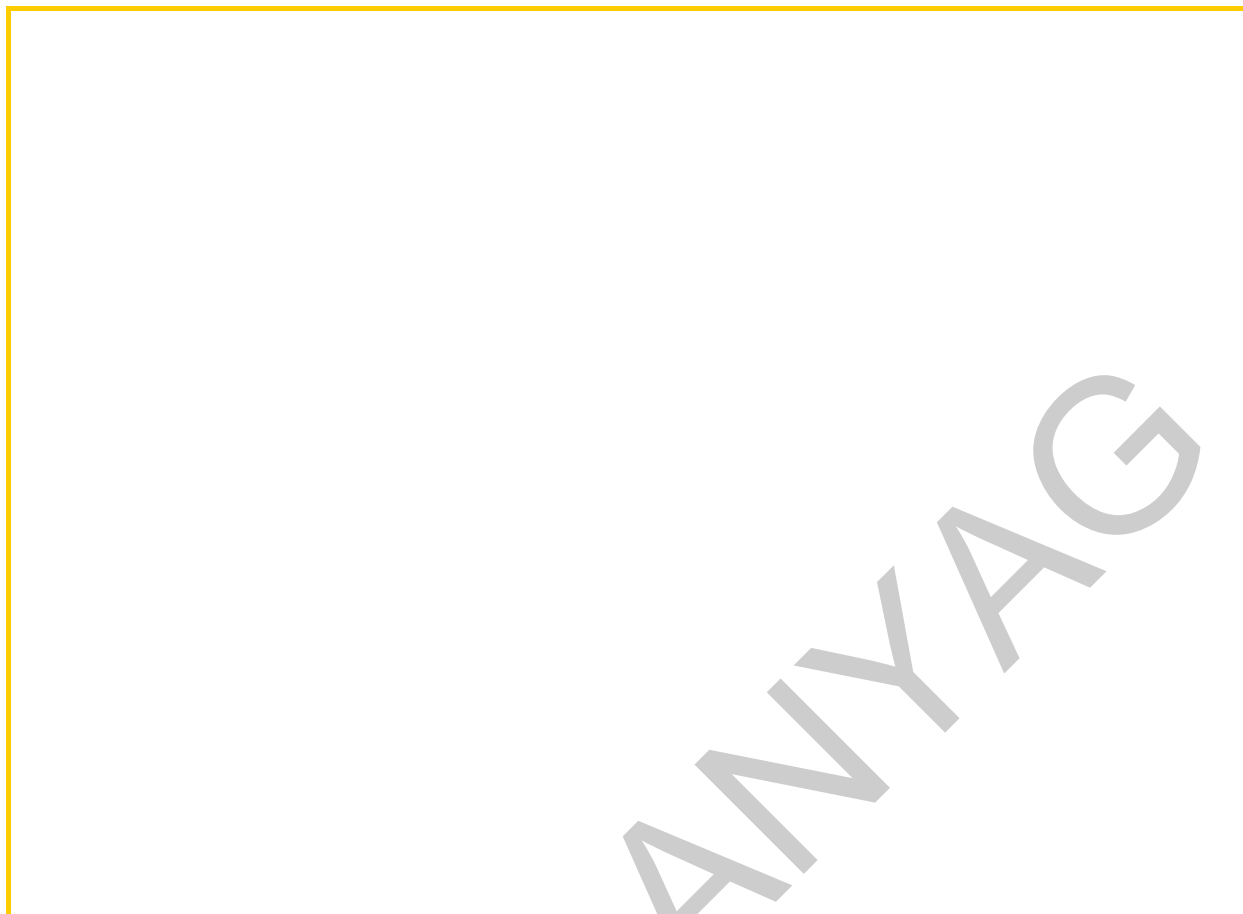




5. feladat

Készítsen másolatot egy választott klasszikus és modern festő színes alkotásáról akvarell, tempera és monotípia eljárással.

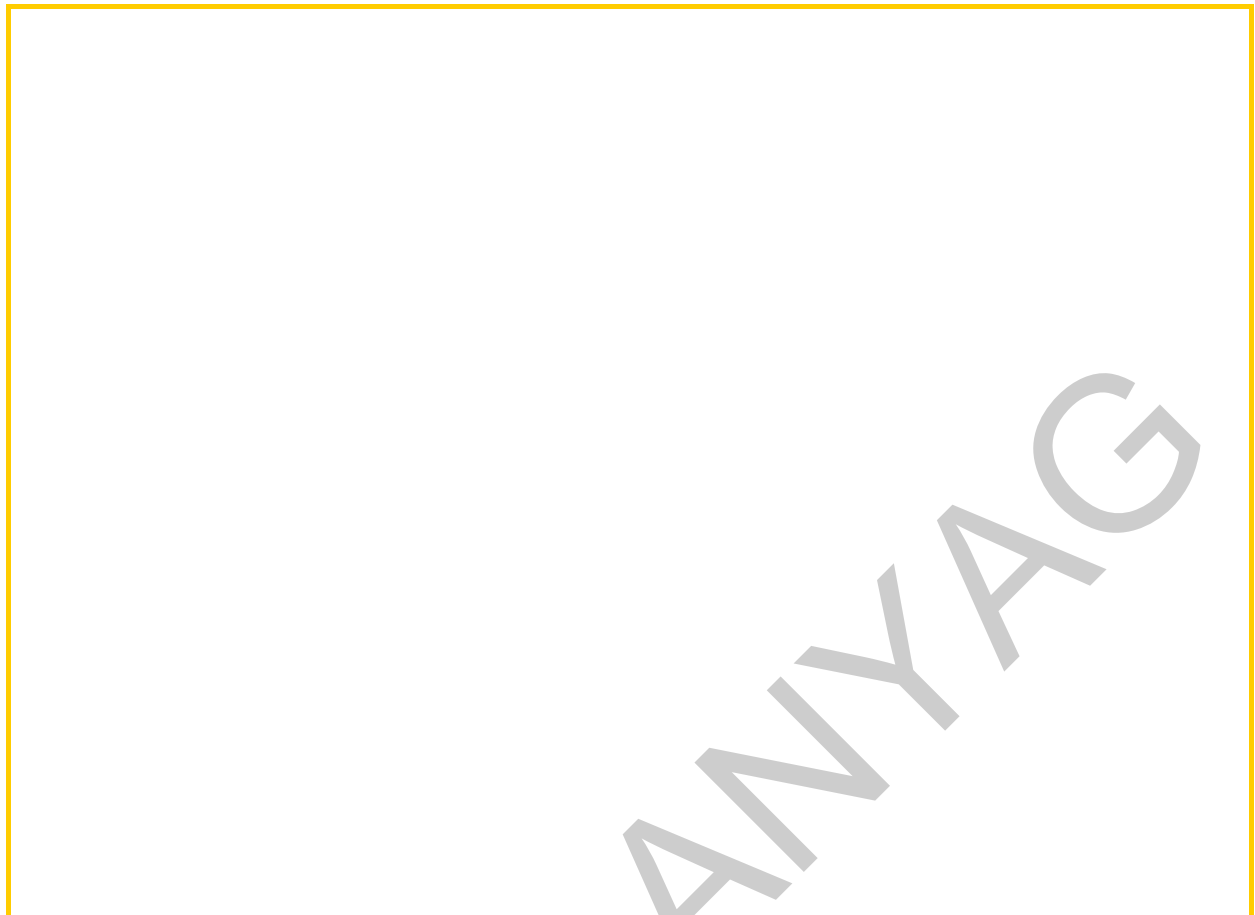




6. feladat

Készítsen illusztrációkat többféle eszköz felhasználásával egy kortárs-szerző gyermekmeséjéhez!

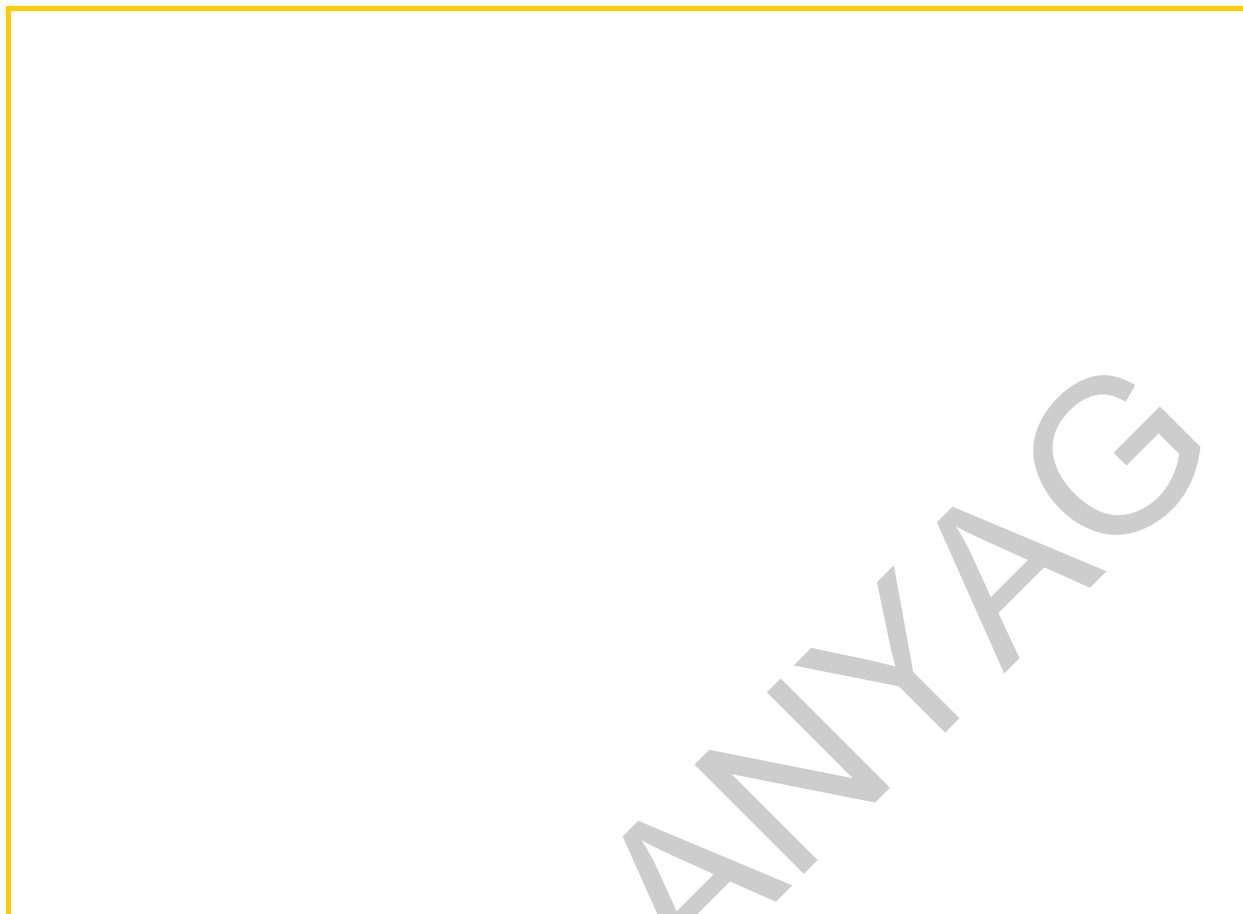




7. feladat

A megismert technikák közül válassza ki a feladathoz legmegfelelőbb technikát, és ezzel végezzen különböző felület-kísérleteket, készítsen versillusztrációkat.





8. feladat

Felületkísérleteit és vázlatait mutassa be tanárának, tanulótársainak és vitassa meg velük választását, kérje ki tanácsukat.

Megoldások

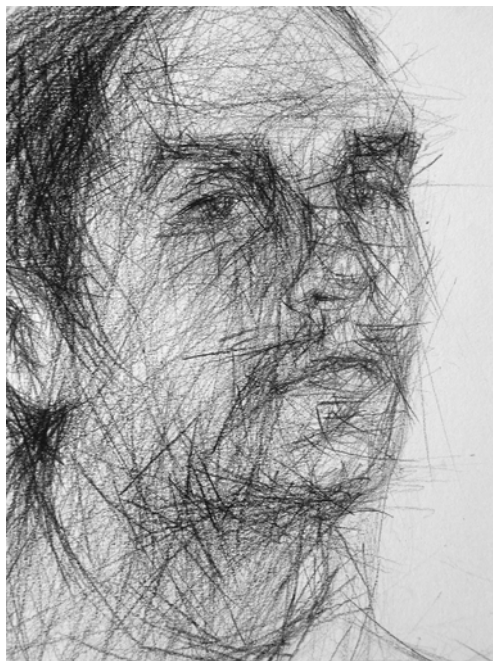
1. feladat

Pl.: reneszánsz: Michelangelo, Leonardo, Dürer; barokk: Rembrandt, Vermeer; klasszicizmus: Ingres, Piranesi romantika: Goya; stb., avantgarde irányzatok: Matisse, Ernst, Munch, stb; XX. sz második felének művészei: Beuys, Cy Twombly, Dubuffet, stb.

2. feladat

Bálint Endre, Békés Rozi, Kalmár István, Keresztes Dóra, Rényi Krisztina, Réber László, Mata János, Zórád Ernő, stb.

4. feladat



35. ábra. Pittceruza-rajz³²



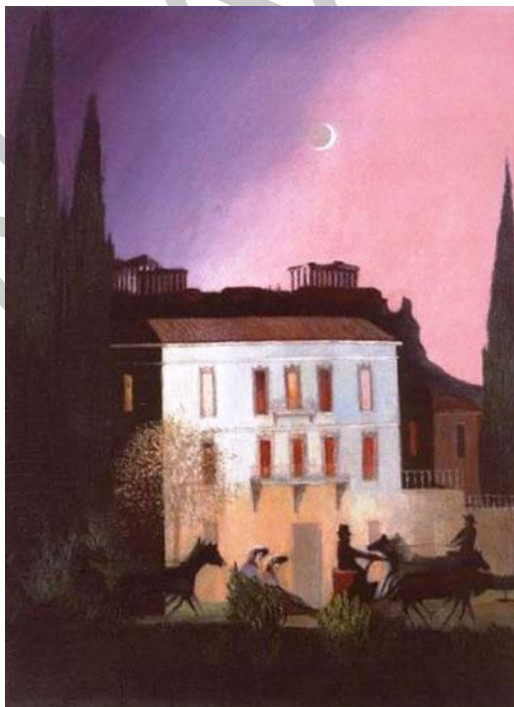
36. ábra. Ceruzarajz³³

³² Szerző archívuma

5. feladat



37. ábra. Raffaello Santi: Agnolo Doni³⁴

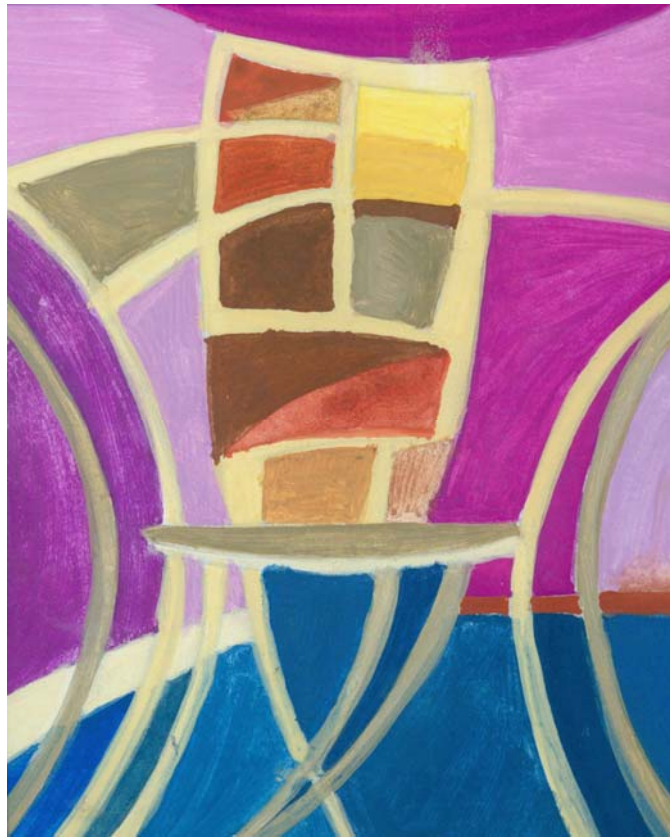


38. ábra. Csontváry Kosztka Tivdar: Sétakocsikázás Újholdnál Athénban³⁵

³³ Jaschik Álmos Művészeti Szakképző Iskola archívuma

³⁴ http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/b/b3/Raffaello_Ritratto_di_Agnolo_Doni.jpg (2010-09-11)

6. feladat



39. ábra. *Tempera*³⁶

³⁵http://www.google.hu/imgres?imgurl=http://sumika.lapunk.hu/tarhely/sumika/galeria/433055.jpg&imgrefurl=http://sumika.lapunk.hu/%3Fmodul%3Dgaleria%26a%3D38718&usg=__NMaw4r8nN4de70rLm3TkSUFzZrk=&h=1102&w=805&sz=118&hl=hu&start=19&zoom=1&um=1&itbs=1&tbnid=ODwBCS (2010-09-11)

³⁶ Jaschik Álmos Művészeti Szakképző Iskola archívuma



40. ábra. Színesceruza³⁷

7. feladat

³⁷ Jaschik Álmos Művészeti Szakképző Iskola archívuma



41. ábra. Monotípiá³⁸

³⁸ Jaschik Álmos Művészeti Szakképző Iskola archívuma



42. ábra. Akvarell³⁹

³⁹ Jaschik Álmos Művészeti Szakképző Iskola archívuma

ÖNELLENŐRZŐ FELADATOK**1. feladat**

Gyűjtse össze a művészettörténet legjelesebb képviselőinek neveit, akik egyedi grafikai technikával is dolgoztak. Albumokból, internetről vagy múzeumokat látogatva keressen példákat, és vizsgálja technikájukat.

**2. feladat**

Tanulmányozza a kortárs magyar rajzművészek, illusztrátorok alkotásait internetről, vagy katalógusokból.



3. feladat

Készítsen tónusátmeneteket, felületkísérleteket különböző anyagok segítségével (grafit, szén, pitt, tus, golyóstoll stb.).



4. feladat

Gyűjtsön frottázsfelületeket, amelyeket később illusztrációihoz fel tud használni.



5. feladat

Rajzoljon le egy szabadon választott tárgyat különböző anyagokkal és technikákkal (pl. ceruza, filctoll, színes ceruza, akvarell, stb.).



6. feladat

Egy természetfotó alapján fessen egy képet temperával, amelyen a formákat reálisan ábrázolja, majd fejlessze tovább a látványt, és absztrahálva a formát, színek és foltok segítségével a kép hangulatának megfelelő képet alkosson egy szabadon választott színes technikával.



7. feladat

Olajpasztellel vagy zsírkrétával hozzon létre egy színes képet, amelyen a színek fedik egymást, karcolással vagy kaparással rajzoljon a legfelső rétegbe, hogy a felső réteg alatti színek előbukkanjanak.



8. feladat

Készítsen illusztrációt tussal vagy fekete filctollal Franz Kafka egyik novellájához. A tónusokat egyéni vonalhálózattal hozza létre.



9. feladat

Készítsen pasztell–technikával illusztrációt egy szabadon választott novellához figyelembe véve a novella hangulati hatását!



10. feladat

Készítsen akvarell–technikával illusztráció–variációkat egy XX. sz.–i költő verséhez.



MEGOLDÁSOK

1. feladat

<http://www.bibl.u-szeged.hu/ha/muveszet/grafika/grafika.html>

<http://irisz.sulinet.hu/tovabbtan/felveteli/ttkuj/30het/muvtori/muvtori30.html>

<http://hu.wikipedia.org/wiki/Grafika>

Szépművészeti Múzeum, Magyar Nemzeti Galéria, Ludwig Múzeum,

2. feladat

<http://www.wwar.com/categories/Artists/Drawing/Illustration/>

http://www.dmoz.org/Arts/Visual_Arts/Drawing/Artists/

<http://mek.niif.hu/02100/02185/html/407.html>

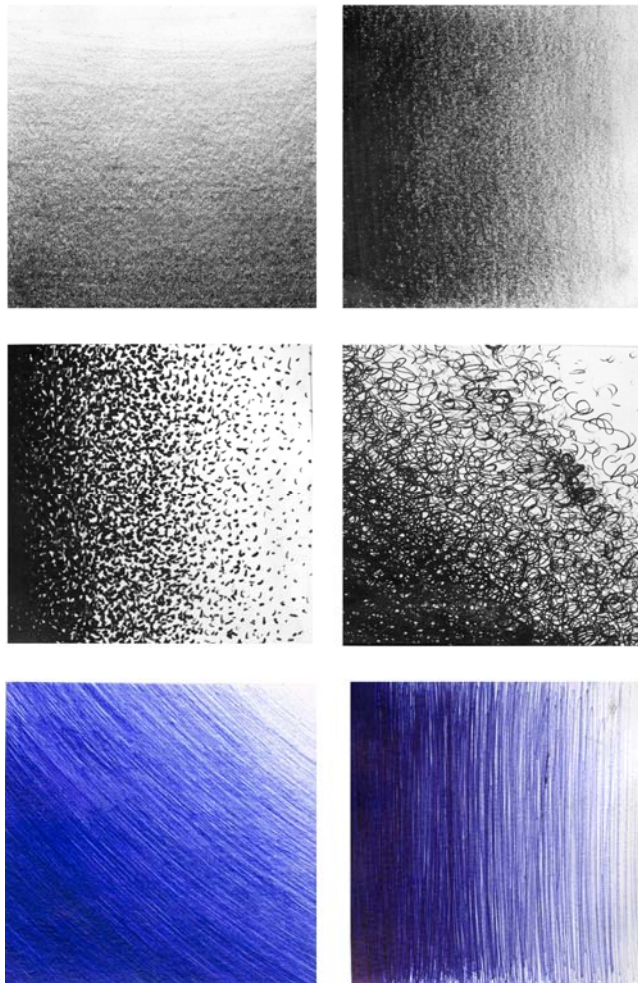
<http://www.gyie.hu/>

<http://artportal.hu/>

Salgótarjáni Rajzbiennálék katalógusai, Ludwig Múzeum, Magyar Nemzeti Galéria

3. feladat

Az alábbi példák segítségül szolgálnak a technika kezeléséhez.

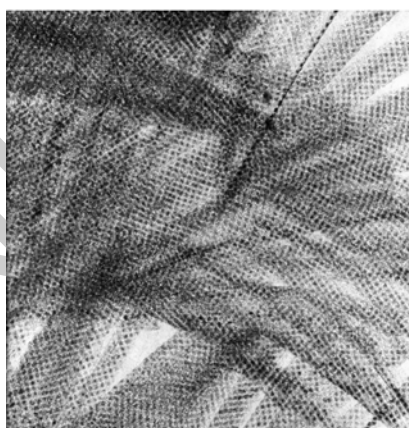


43. ábra⁴⁰

4. feladat

Az alábbi példák segítségével szolgálnak a technika kezeléséhez.

⁴⁰ Jaschik Álmos Művészeti Szakképző Iskola archívuma

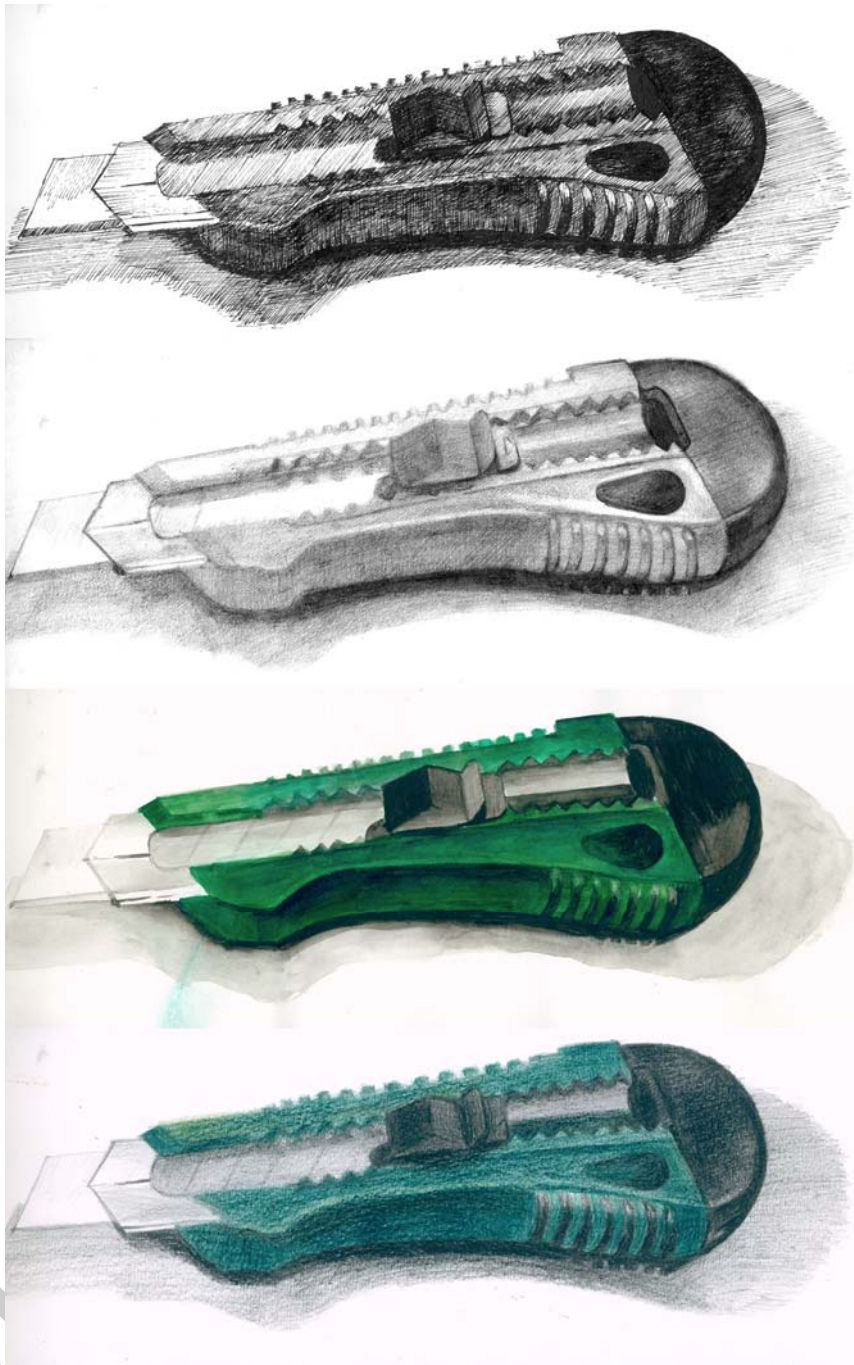


44. ábra⁴¹

5. feladat

Az alábbi példák segítségül szolgálnak a technika kezeléséhez.

⁴¹ Jaschik Álmos Művészeti Szakképző Iskola archívuma



45. ábra⁴²

6. feladat

Az alábbi példák segítségül szolgálnak a technika kezeléséhez.

⁴² Jaschik Álmos Művészeti Szakképző Iskola archívuma



46. ábra⁴³

7. feladat

Az alábbi példák segítségül szolgálnak a technika kezeléséhez.

⁴³ Jaschik Álmos Művészeti Szakképző Iskola archívuma

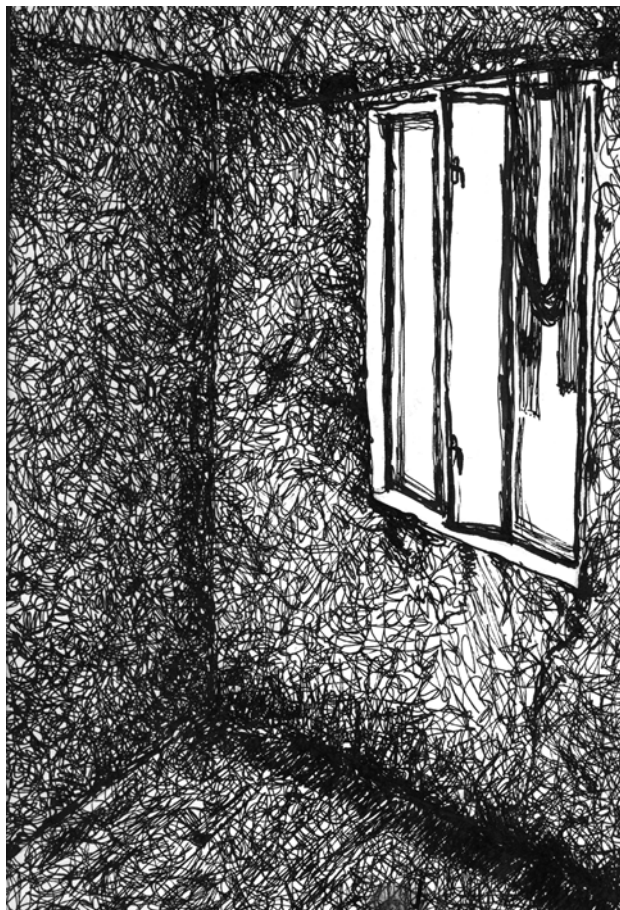


47. ábra⁴⁴

8. feladat

Az alábbi példa segítségül szolgálnak a technika kezeléséhez.

⁴⁴http://3.bp.blogspot.com/_uZRR12dBGau/S71IPFz3s_I/AAAAAAAAAEU/dwR4xKj0O9E/s1600/Butterfly+2.jpg
(2010-08-30)



48. ábra⁴⁵

9. feladat

Az alábbi példák segítségül szolgálnak a technika kezeléséhez.

⁴⁵ Jaschik Álmos Művészeti Szakképző Iskola archívuma



49. ábra⁴⁶

⁴⁶ Jaschik Álmos Művészeti Szakképző Iskola archívuma

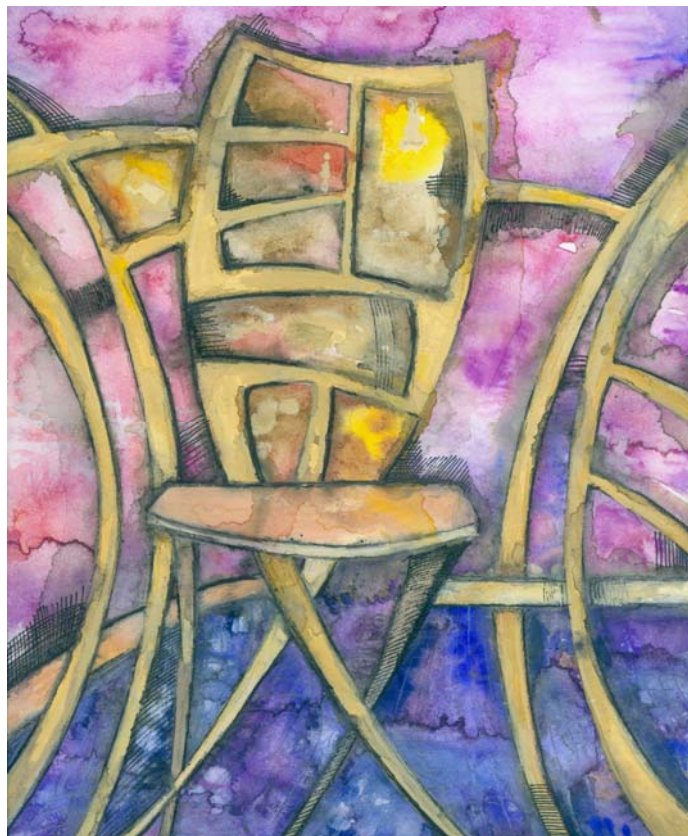


50. ábra⁴⁷

10. feladat

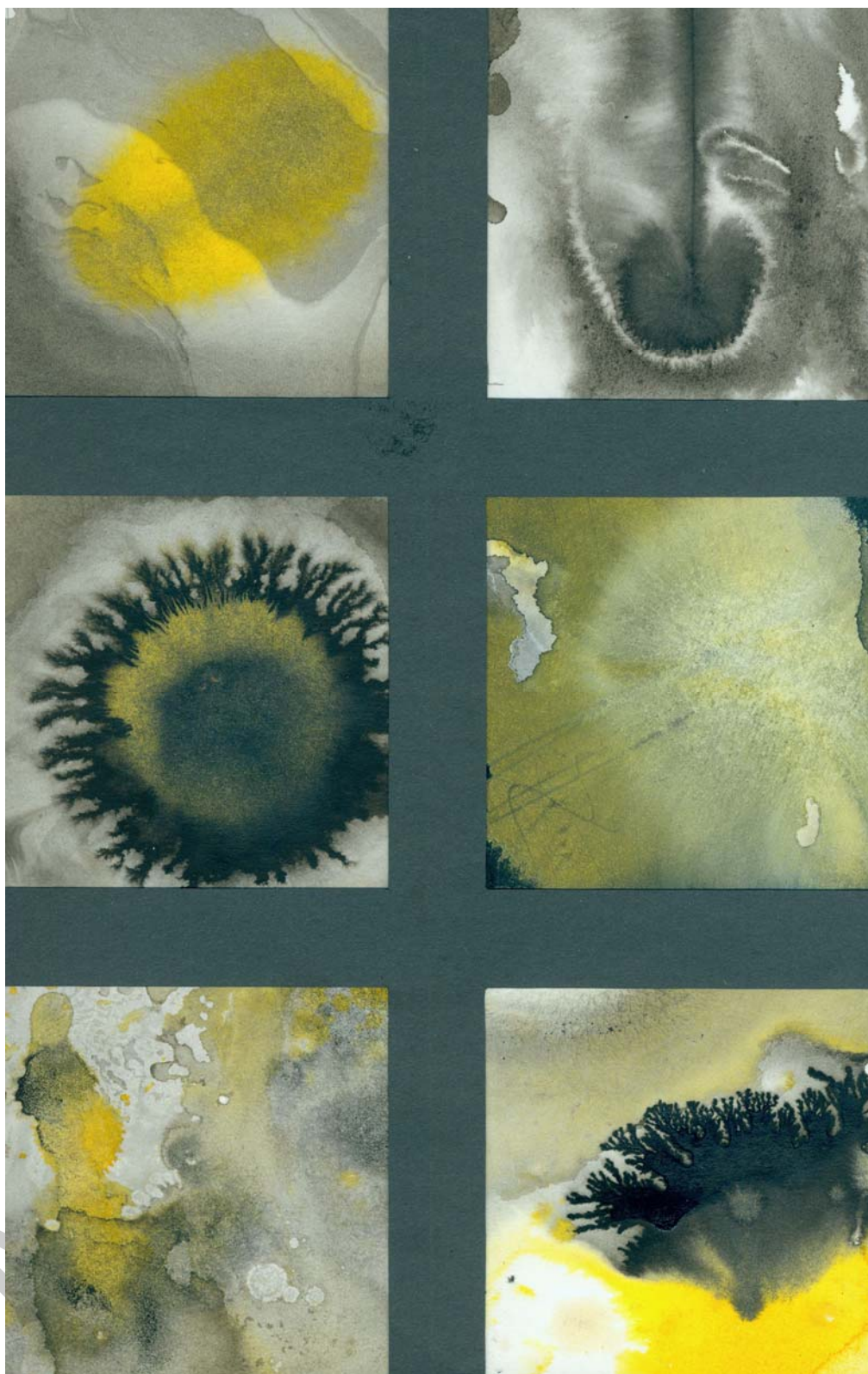
Az alábbi példák segítségül szolgálnak a technika kezeléséhez.

⁴⁷ Jaschik Álmos Művészeti Szakképző Iskola archívuma



51. ábra⁴⁸

⁴⁸ Jaschik Álmos Művészeti Szakképző Iskola archívuma



52. ábra⁴⁹

⁴⁹ Jaschik Álmos Művészeti Szakképző Iskola archívuma

IRODALOMJEGYZÉK

FELHASZNÁLT IRODALOM

Ales Krejca: *A művészi grafika technikái. A nyomtatott grafika eljárásainak és történetének kézikönyve*, Corvina Kiadó, 1986.

Sárközi Róbert: *Grafikai technikák. A fametszettől a szitanyomásig*, Tan-Grafix Kft., 1997.

Szenteczki Csaba: *A nyomtatott grafika története és technikái*, Műszaki Könyvkiadó, 2003.

AJÁNLOTT IRODALOM

Anyagok és technikák sorozat (rajzolás, vízfestés, akrilfestés, olajfestés), Gabo Kiadó

Cser Andor: *Szabadkézi rajz, modellrajz*, Műszaki Kiadó, 2001.

Heribert Hutter: *A művészi rajz története és technikái*, Corvina Kiadó, 1968.

Ihász Zsuzsa: *Művészeti technikák könyve*, Helikon Kiadó, 1988.

A képzőművészet iskolája I. Képzőművészeti Alap Kiadóvállalata, 1976.

Olgyai Viktor: *A grafikai technikák*, Athéneum, 1907.

Szilvitzy Margit: *A látás élménye*, Nemzeti Tankönyvkiadó, 1995.

Tóth Ervin: *A grafikai művészetek kis könyve*, Exodus, 1941.

A(z) 1031–06 modul 002–es szakmai tankönyvi tartalomeleme
felhasználható az alábbi szakképesítésekhez:

A szakképesítés OKJ azonosító száma:	A szakképesítés megnevezése
54 211 11 0000 00 00	Könyvműves
54 211 09 0010 54 02	Képgrafikus
54 211 09 0010 54 01	Alkalmazott grafikus

A szakmai tankönyvi tartalomelem feldolgozásához ajánlott óraszám:
28 óra

MUNKANYAG

MUNKANYAG

A kiadvány az Új Magyarország Fejlesztési Terv
TÁMOP 2.2.1 08/1–2008–0002 „A képzés minőségének és tartalmának
fejlesztése” keretében készült.

A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap
társfinanszírozásával valósul meg.

Kiadja a Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Intézet
1085 Budapest, Baross u. 52.

Telefon: (1) 210–1065, Fax: (1) 210–1063

Felelős kiadó:
Nagy László főigazgató